

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Донишгоҳи миллии
Тоҷикистон, доктори илмҳои
иқтисодӣ, профессор
Хушвахтзода К.Х.

« 5 » _____ соли 2023

ХУЛОСАИ

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Таҳқиқоти диссертатсионӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқ ба таҳсил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: пажӯҳиши таърихӣ-назариявӣ» аз рӯйи ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат (илмҳои ҳуқуқшиносӣ) дар кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро карда шуд.

Файзализода Бахтиёр Файзалӣ соли 2016 шӯбаи рӯзонаи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро бо ихтисоси ҳуқуқшинос хатм намудааст.

Файзализода Бахтиёр Файзалӣ дар давраи омода намудани диссертатсия ҳамчун унвонҷӯи кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба ҳисоб мерафт.

Шаҳодатнома дар бораи супоридани имтиҳонҳои номзадӣ соли 2022 аз ҷониби Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дода шудааст.

Роҳбари илмӣ – Раҳмон Дилшод Сафарбек, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор.

Дар натиҷаи муҳокимаи диссертатсия хулосаи зерин қабул гардид:

Унвонҷӯ мубрамияти мавзуи таҳқиқотро бо он асоснок мекунад, ки Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон асосҳои ҳуқуқии бунёди давлати демократии ҳуқуқӣ, таъмини ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрвандро, ки яке аз онҳо ҳуқуқ ба таҳсил мебошад, муқаррар кардааст. Моддаи 41-уми он на танҳо таълими умумии асосиро ҳатмӣ ва ройгон медонад, балки ҳуқуқи шаҳрвандонро ба таҳсилоти миёнаи умумӣ, ибтидоии касбӣ, миёнаи касбӣ ва олии касбӣ ба таври ройгон дар муассисаҳои таълимии давлатӣ дар доираи муқаррарнамудаи қонун кафолат медиҳад. Аз ин бармеояд, ки ҳуқуқ ба таҳсил қисми таркибии ҳуқуқи конститутсионии инсон ва шаҳрванд, омили муайянкунандаи воқеии татбиқи ҳуқуқу озодиҳои фардӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ мебошад. Ҳуқуқ ба таҳсил ҳуқуқе ба ҳисоб меравад, ки дар муассисаҳои таълимӣ ба роҳ монда шуда, тавассути он давлат сиёсати худро дар самти маориф ва илм роҳандозӣ мекунад, барои дастрасӣ ба таҳсил шароити баробар фароҳам меорад ва нишон медиҳад, ки ҳеҷ кас наметавонад аз ҳуқуқи гирифтани таҳсилот маҳрум карда шавад.

Ғайр аз Конститутсия ҳуқуқ ба таҳсил ва роҳҳои хифзи он дар як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ инъикос ёфтааст. Масалан, Эълومияи умумии ҳуқуқи башар дар моддаи 26-ум ҳуқуқ ба таҳсилро чун ҳуқуқҳои бунёдии инсон ва шаҳрванд эълон кардааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон на танҳо санадҳои муҳими байналмилалӣ, аз ҷумла дар соҳаи маорифро ба тасвиб расонидааст, инчунин бо ҷорӣ намудани системаи рейтинги умумӣ ба раванди Болония, ки ҳуқуқ ба таҳсилро кафолат медиҳад, ҳамроҳ шудааст. Бо назардошти тамоюлҳои асосӣ метавон гуфт, ки ҳоло ҳамгироии таҳсилот дар ҷаҳон суръат гирифтааст, ки таҳияи тадбирҳо оид ба таъсиси стандарти ягонаи байналмилалӣ таҳсилотро дар назар дорад.

Ҳуқуқ ба таҳсил дар шароити муносири таҷдиди соҳаи маориф омили асосии рушди ҷомеаи ҷаҳонӣ буда, аввалин зинаи дарку татбиқи тамоми доираи ҳуқуқҳои инсон ба ҳисоб меравад. Ҳуқуқ ба таҳсил ба ҳар кас

азхудкунии дониш, маҳорат, рушди қобилиятҳои эҷодӣ, фаъолияти пурсамари ниҳодҳои давлатию ҷамъиятӣ ва амнияти миллиро кафолат дода, суботи ҷомеаро барқарор намуда, ба рушди давлати демократӣ, иҷтимоӣ, ҳуқуқӣ мусоидат мекунад. Дар замони фанновариҳои нав маориф на танҳо як соҳаи иҷтимоӣ, балки сармоягузори ба ояндаи кишвар аст, ки дар он бояд давлат, ҷомеа, корхонаҳо, ташкилотҳо, шахрвандон иштирок кунанд, зеро ҳама ба таҳсилоти босифат манфиатдоранд.

Муҳаққиқ қайд намудааст, ки татбиқи самараноки ҳуқуқ ба таҳсил ва тадриҷан густариши мундариҷаи он дар шароити татбиқи барномаву дурнамоҳои давлатӣ дар ин самт аз рушди ниҳодҳои демократӣ, ҳуқуқӣ ва инноватсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гувоҳӣ медиҳад.

Такмили қонунгузорию соҳа, баланд бардоштани сифати таҳсилот, дастрасии таҳсилот, кафолати таъмини ҳуқуқ ба таҳсил, мутобиқсозии қонунгузориҳои миллии соҳаи маориф ба меъёрҳои байналмилалӣ ва воқеиятҳои навини ҷаҳони муосир, ташаккули таҳсилоти муосир ҳамчун заминаи бунёдии рушди давлат ва омода намудани сармояи инсонии рақобатпазир ва дигар мушкилоти соҳа аз ҷумлаи масъалаҳоеанд, ки дар рисола таҳқиқ шудаанд.

Агарчи аз ҷониби олимони кишвар дар робита ба дигар масъалаҳои ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шахрванд ҳуқуқ ба таҳсил ҳам ба таври зимнӣ ва ишоравӣ мавриди пажӯҳиш қарор гирифта бошад ҳам, асосҳои конституционӣ ва қонунии амалисозии ҳуқуқ ба таҳсил мавзӯи таҳқиқоти ҳамачонибаи илми ҳуқуқи ватанӣ нагардидааст. Ба назар мерасад, ки асосҳои қонунгузорию мавҷуда талаботи ҷомеаи имрӯзаро, ки метавон ҷомеаи иттилоотӣ унвон кард, пурра қонеъ карда наметавонад. Аз ин рӯ, зарурати пажӯҳиши ҷанбаҳои алоҳидаи ҳуқуқ ба таҳсил ва пайдо кардани роҳу равишҳои такмилсозии асосҳои қонунии ҳуқуқ ба таҳсил возеҳ ба назар мерасад. Агар маҷмуи ҳуҷжатҳои меъёрии ҳуқуқии танзимкунандаи фаъолияти таълимӣ таҳия ва ба санадҳои

мавчуда замима карда шаванд (яъне ҳиссаи маҷмуи маҳсулоти дохилӣ, ки барои таҳсилот ҷудо карда мешавад, стандартҳои давлатии бакалавр, мутахассис, магистратура, таносуби корҳои тарбиявӣ, илмӣ, таълимӣ, сатҳи музди меҳнат, маблағи стипендияи донишҷӯён ва аспирантҳо, ҳамаи унсурҳои, ки мақоми муассисаҳои таълимии ҳама зинаҳоро ташкил медиҳад ва барои иҷрои вазифаҳои касбии онҳо шароит фароҳам меорад), пас тавассути мушаххас кардани чунин мушкилот, метавон дараҷаи мувофиқати навоариҳои қабулшударо ба вазифаҳои, ки дар назди низоми маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон гузошта шудаанд, арзёбӣ кард. Баргараф намудани ихтилофҳо ва қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ бо назардошти ба инобат гирифтани таҷрибаи пешқадами ҷаҳонии таҳсилот имкон медиҳад, ки таълими инноватсионӣ самаранок инкишоф ёбад. Тамоми нукоти зикршуда бар ин далолат мекунанд, ки интиҳоби мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ мубрам ва саривақтӣ аст.

Бинобар таъкиди унвонҷӯ пажӯҳиши мавзуи ҳуқуқ ба таҳсил ва масъалаҳои таърихӣ-назариявӣ он дар марҳилаи кунунии пешрафти Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз масъалаҳои бунёдии ҳуқуқҳои конституционии инсон ба шумор меравад. Мурур ба сарчашма ва адабиёти илмии ҳуқуқшиносӣ шаҳодат медиҳад, ки то кунун вобаста ба мавзуи матраҳшуда дар ҳавзаи ҳуқуқшиносии кишварамон таҳқиқоти диссертатсионӣ ва ё монографӣ ба ҳадди ангуштшумор анҷом гирифтааст.

Муҳаққиқ мавзуи ҳуқуқ ба таҳсилро бо усулҳои илмӣ таҳлил намуда, мафҳуми ҳуқуқ ба таҳсилро ба маънои субъективӣ ва объективӣ манзур карда, нақши онро дар рушди низоми ҳуқуқӣ ва қонунгузори кишвар муҳим арзёбӣ намудааст. Зимни омӯзиши масъалаи мазкур унвонҷӯ як қатор хулосаҳои илмӣ ва дар заминаи онҳо пешниҳодҳои мушаххас пешкаш кардааст.

Ҳадафи таҳқиқоти диссертатсиониро пажӯҳиши таърихӣ-назариявӣ ҳуқуқ ба таҳсил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил медиҳад.

Бо назардошти ҳадафи зикргардида дар таҳқиқоти диссертатсионӣ вазифаҳои зерин гузошта шудааст:

- омӯзиши заминаҳои таърихӣ-назариявӣ ва усулии пайдоиш ва инкишофи ҳуқуқи инсон ба таҳсил дар таърихи халқи тоҷик;

- ошкор сохтани мушкилоти асосии мафҳуми назариявӣ, муайян намудани таснифот, вазифаҳо ва роҳи усулҳои, ки имкон медиҳанд таҳлили илмии ҳуқуқи инсон ба таҳсил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба амал бароварда шавад;

- таҳлили нақши ҳуқуқи инсон ба таҳсил дар таъмин ва барпо намудани давлати ҳуқуқбунёд ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дар раванди ташкили давлатдорӣ имрӯзаи тоҷикон;

- омӯзиши хусусиятҳои фарқкунандаи ҳуқуқи инсон ба таҳсил дар алоқамандӣ бо ҳуқуқҳои дигари инсон дар марҳилаҳои инкишофи давлатдорӣ тоҷикон;

- муайян кардани давраҳои таърихи инкишофи ҳуқуқи инсон ба таҳсил ва пайдоиши он дар Тоҷикистони имрӯза;

- муайян намудани омилҳои, ки ба инкишофи ҳуқуқи инсон ба таҳсил дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон таъсир мерасонанд;

- омӯзиши сиёсати давлатӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон ва нақши он дар инкишофи ҳуқуқ ба таҳсил;

- муайян намудани нақши таълим дар инкишофи ҳуқуқи инсон ба таҳсил;

- таҳлили стандартҳои миллӣ ва байналмилалӣ ҳуқуқи инсон ба таҳсил;

- коркарди пешниҳодҳо вобаста ба шаклҳои нави таҳсил, фаъолияти мақомотҳои давлатӣ дар раванди танзими муносибатҳои ҷамъиятии вобаста ба ҳуқуқи инсон ба таҳсил.

Асосҳои методологии рисоларо усулҳои умумиилмӣ ва усулҳои махсуси илмӣ ташкил додаанд. Дар ҷараёни таҳқиқоти диссертатсионӣ усулҳои умумиилмӣ, аз қабيلي усулҳои диалектикӣ, таҳлили низомнок,

пешгӯии илмӣ ва усулҳои мантиқии мушоҳида, таҳлил ва синтез истифода бурда шудааст. Усулҳои махсуси илмии дар рисола истифодашуда, усулҳои мантиқӣ-забонӣ, шаклӣ-мантиқӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ мебошанд.

Навгониҳои илмии таҳқиқоти диссертатсиониро нуктаҳои илмӣ, хулосаҳо ва тақлифҳои муаллиф, ки дар натиҷаи таҳлили илмӣ ва пажӯҳиши таърихӣ-назариявии ҳуқуқ ба таҳсил ба даст омадаанд, ташкил медиҳанд. Таҳқиқоти диссертатсионӣ яке аз нахустин таҳқиқоти муқаммалӣ илмӣ оид ба омӯзиш ва пажӯҳиши масъалаҳои таърихӣ-назариявии ҳуқуқ ба таҳсил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад.

Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсиониро метавон дар пажӯҳишҳо ва омӯзиши минбаъдаи ҳуқуқ ба таҳсил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар раванди қонунгузорӣ – ворид намудани тағйиру иловаҳо ба қонунҳои марбутатаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин таҳия намудани қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи таъмини ҳуқуқ ба таҳсил, дар мақомоти ҳифзи ҳуқуқ – тақмил додани амалияи татбиқи меъёрҳои қонунгузориҳои дохилии танзимкунандаи ҳуқуқ ба таҳсил, дар раванди таълим – барои омода намудани китобҳои дарсӣ ва дастурҳо оид ба ҳуқуқи конститутсионӣ, ҳуқуқ ба таҳсил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, таълими фанҳои дахлдори таълимӣ, дар қори тарбиявӣ – баланд бардоштани дараҷаи фарҳанг ва шуури ҳуқуқии аҳоли, махсусан хонандагон ва донишҷӯён, дар танзими босалоҳият ва самараноки ҳуқуқии фаъолияти омӯзгорон ва дигар иштирокчиёни раванди таҳсил ва тақмили фаъолияти мақомоти давлатӣ ва идораҳои марбута истифода бурд.

Саҳми шахсии муаллифи диссертатсия бо сатҳи навгониҳои илмии диссертатсия, нуктаҳои илмӣ ва хулосаҳои илман асоснокшуда, интишороти илмӣ, ки бо саҳми бевоситаи ӯ омода карда шудаанд, бо маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ собит мегардад.

Нуктаҳо ва хулосаҳои диссертатсия бо далелҳои муътамади таърихӣ, адабиёти илмӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ асоснок карда шудаанд ва онҳо дорои аҳаммияти илмӣ ва амалӣ мебошанд.

Вобаста ба мавзуи диссертатсия унвончӯ 10 мақолаҳои илмӣ ба таъб расонидааст, ки 7 адади онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд ва пурра мазмуни корро инъикос менамоянд, аз ҷумла:

I. Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чоп шудаанд:

[1–М]. Файзализода, Б.Ф. Назария ва амалияи пайдоиши ҳуқуқи инсон ба таҳсил / Б.Ф.Файзализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2017. – № 2/6. – С. 261-264.

[2–М]. Файзализода, Б.Ф. Нақши Эъломияи Умумии Ҳуқуқи Башар дар инкишофи ҳуқуқ ба таҳсил / Б.Ф. Файзализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2017. – № 3. – С. 207-210.

[3–М]. Файзализода, Б.Ф. Ҳуқуқи инсон ба таҳсил дар низоми ҳуқуқи Зардуштӣ / Б.Ф. Файзализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2018. – № 2/10. – С. 237-242.

[4–М]. Файзализода, Б.Ф. Инкишофи ҳуқуқ ба таҳсил дар низоми ҳуқуқи мусалмонӣ ва давраи амали он дар сарзамини таърихии тоҷикон / Б.Ф. Файзализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2018. – № 3. – С. 233-239.

[5–М]. Файзализода, Б.Ф. Мавқеи ҳуқуқ ба таҳсил дар низоми ҳуқуқ ва озодиҳои инсон / Б.Ф. Файзализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2019. – № 5, қисми 1. – С. 247-251.

[6–М]. Файзализода, Б.Ф. Нақши санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ дар инкишофи ҳуқуқ ба таҳсил / Б.Ф. Файзализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2019. – №3, қисми 2. – С. 225-230.

[7–М]. Раҳмон Д.С., Файзализода, Б.Ф. Омилҳои ҳуқуқӣ-идории таъсиррасон ба инкишофи ҳуқуқ таҳсил дар Тоҷикистон / Д.С. Раҳмон, Б.Ф. Файзализода // Давлатшиносӣ ва ҳуқуқи инсон. (Маҷаллаи илмӣ-амалии факултети ҳуқуқшиносии ДМТ). – Душанбе, 2022. – №4 (28). – С. 7-23.

II. Мақолаҳои илмие, ки дар нашрияҳои дигар чоп шудаанд:

[8–М]. Файзализода, Б.Ф. Эъломияи умумии ҳуқуқи башар ва инкишофи ҳуқуқи инсон ба таҳсил / Б.Ф. Файзализода // Давлатшиносӣ ва ҳуқуқи инсон. (Маҷаллаи илмӣ-амалии факултети ҳуқуқшиносии ДМТ). – Душанбе, 2018. – №1 (09) – С. 129-134

[9–М]. Файзализода, Б.Ф. Нақши мақомоти прокуратура дар таъмини ҳуқуқи шаҳрвандон ба таҳсил / Б.Ф. Файзализода // Ҳуқуқи инсон: мушкилот, роҳи ҳал ва дурнамо (маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ бахшида ба рӯзи қабули Эъломияи умумии ҳуқуқи инсон). – Душанбе, 2019 – С. 343-350.

[10–М]. Муминзода, Н.И., Файзализода, Б.Ф. Асосҳои ҳуқуқии рушди омӯзиши фанҳои гуманитарӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олӣ / Н.И. Муминзода, Б.Ф. Файзализода // Ҳуқуқи инсон: дирӯз ва имрӯз: маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ (9-уми декабри соли 2022). – Душанбе, 2022. - С. 130-141.

Қарор карда шуд:

1. Диссертатсияи Файзализода Бахтиёр Файзалӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқ ба таҳсил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: пажӯҳиши таърихӣ-назариявӣ» таҳқиқоти илмӣ-соҳавӣ ба ҳисоб рафта, ба талаботи пешбинигардидаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯӣ мебошад.

2. Диссертатсияи Файзализода Бахтиёр Файзалӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқ ба таҳсил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: пажӯҳиши таърихӣ-назариявӣ» ба экспертизаи даври дуҷуми муассиса барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат тавсия карда шавад.

Хулоса дар чаласаи кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон қабул карда шуд. Дар чаласа иштирок доштанд: 15 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» – 15 нафар, «зид» – 0 нафар, «бетараф» – 0 нафар, суратмачлиси № 5/1 аз 4-уми январи соли 2023.

Раиси чаласа: номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ,
дотсент, мудири кафедраи ҳуқуқи инсон
ва ҳуқуқшиносии муқоисавии
факултети ҳуқуқшиносии ДМТ

Саъдизода Ч.

Котиби чаласа:

Бобозода У.Э.

Имзои Саъдизода Ч.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори РК ва КМ ДМТ

«04» 01 2023

Тавқиев Э.Ш.